

Migrace do Evropy: svědectví a fakta

Co nutí migranty opustit
vlast a vydat se na nelehkou
cestu do Evropy?

ROBERT STOJANOV, DANIEL NĚMEC, DAVID PROCHÁZKA

◀ **Syrský chlapec žijící společně s rodinou ve velmi skromných podmínkách pod mostem v tureckém Izmiru.** Foto: Robert Stojanov

V letech 2015–2016 přišlo do Evropy 2,5 milionu imigrantů především ze zemí ze Středního východu a subsaharské Afriky. Jen ze Sýrie to bylo přibližně 700 000 lidí. Média i politici mluví o uprchlické krizi. Ale poměrně málo se diskutuje o příčinách této migrace a o událostech, které předcházely válečným konfliktům v Sýrii, Iráku nebo Afghánistánu.

SUCHO NÁSLEDOVANÉ VÁLKOU

Zahraniční média naznačují, že současná migrace – stejně jako konflikty na Blízkém východě či v Africe, které ji vyvolávají – může souviset se změnami klimatu. Tuto debatu zahájili Colin Kelley a další američtí vědci v roce 2015, když v prestižním časopise *PNAS* publikovali článek spojující klimatickou změnu se syrskými občanskými nepokoji. Hlavním argumentem autorů bylo, že mezi lety 2007 a 2010, tedy před začátkem protestů v Sýrii, postihlo zemi největší sucho v moderních dějinách. Podle jejich analýzy vedlo právě toto sucho k migraci 1,5 milionu lidí z venkova do měst. Šlo hlavně o rodiny farmářů, které ztratily zdroje obživy.

Problémy ještě zhoršila nedostatečná vládní pomoc. Syrská vláda třeba snížila dotace na pohonné hmoty a potraviny, na nichž záviselo mnoho zemědělců. Migrace vyvolaná suchem způsobila přeplnění a přetížení městských center, což přispělo ke vzniku nepokojů. Ty nakonec

▶ **Náklady na cestu kryjí migranti často z prodeje nemovitostí. Ani tak jim prostředky obvykle nestačí na to, aby vycestovala celá rodina.**

Autor grafu: David Procházka

vedly k masovým protestům a k vypuknutí občanské války na jaře 2011.

Tuto argumentaci amerických výzkumníků převzala řada médií. Objevily se četné články, které nynější migraci do Evropy spojují se změnami podnebí a naznačují, že sucho bylo ústředním faktorem konfliktu v Sýrii, a tudíž i následného odchodu lidí ze země.

Ačkoliv se přírodní zdroje, jako jsou pitná voda nebo půda, mohou zdát nevyčerpatelné, realita je mnohdy opačná. Dlouhodobá devastace, zásadní změna životního prostředí nebo přírodní katastrofa dokážou obyvatele citelně zasáhnout a připravit je o střechu nad hlavou či obživu.

Lidé z postižených oblastí jsou nuceni opustit své domovy a hledat živobytí jinde. Právě to může být jeden ze způsobů, jak vzniká takzvaná environmentální migrace. K jejím hlavním příčinám patří přírodní pohromy, kumulativní (pomalé) změny životního prostředí, průmyslové havárie nebo znečištění, rozvojové projekty a konflikty spojené s environmentální devastací či válkami o zdroje.

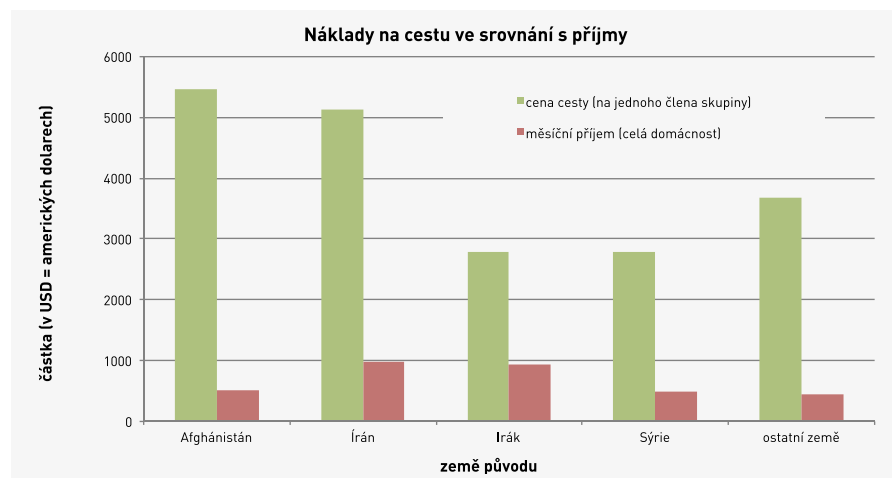
Můžeme tedy mezi migranty, kteří přicházejí do Evropy od roku 2015, najít skutečné „environmentální uprchlíky“?

VÝZKUM PŘÍMO V TERÉNU

Abychom zodpověděli tuto otázku, uskutečnili jsme mezi novými imigranty šetření formou anonymních dotazníků a hloubkových rozhovorů. Data byla shromažďována od září 2015 do října 2016 v Řecku, Rakousku a Turecku. Snažili jsme se vybírat respondenty vyváženě podle pohlaví a národnosti. Dotazovaní odpovídali v angličtině nebo v rodném jazyce za pomoci překladatele.

Podařilo se nám získat zhruba 300 respondentů. Pocházeli většinou ze Sýrie, Afghánistánu, Iráku, Íránu, Eritreje, Nigérie a Pákistánu, ale i z dalších zemí Asie a Afriky. Mapa na straně 10 ukazuje čtyři zdrojové země, odkud přišel do Evropské unie v uplynulých dvou letech největší počet migrantů. Tři z nich – Sýrie, Afghánistán a Irák – jsou státy zasažené v poslední době válečnými konflikty.

Mapa na straně 11 pak zobrazuje šest zemí, v nichž požádalo o azyl nejvíce uprchlíků přicházejících do EU. Zde je dobře vidět obrovský odstup Německa od zbytku Unie. Pro zajímavost jsme na mapě uvedli také mediálně velmi zdůrazňované Řecko. Přestože i tato země zažila velký nápor migrantů, je patrné, že většina jich pokračovala dál do západní Evropy. ▶

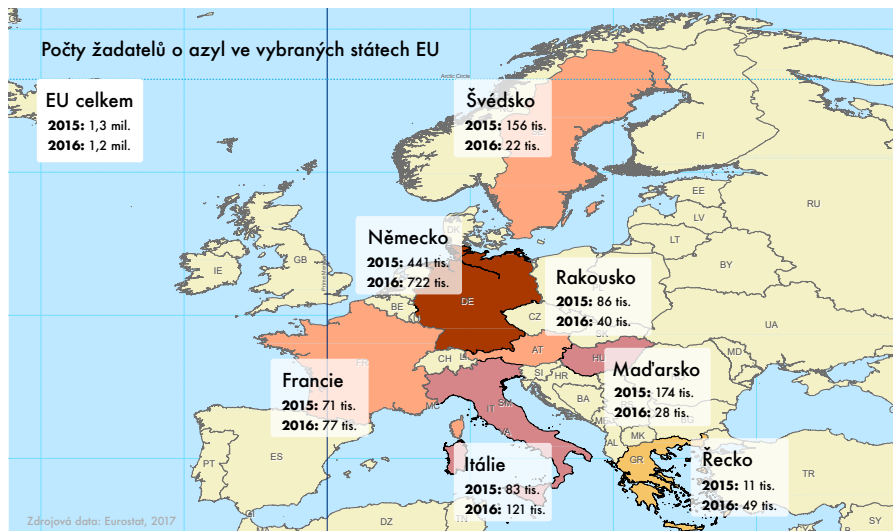

CESTA NENÍ LEVNÁ

Podívejme se teď na výsledky výzkumu, který jsme provedli. Zjistili jsme, že respondenti z našeho vzorku jsou většinou kvalifikovaní pracovníci. Přibližně 54 % jich má vysokoškolské nebo středoškolské vzdělání. Více než polovina účastníků šetření odpovídala anglicky, což také svědčí o dobré úrovni vzdělání.

Průměrná cena, kterou lidé museli zaplatit za cestu do Evropy, se lišila podle období a délky trasy, ale i podle velikosti a složení migrující domácnosti. Nejvyšší průměrné náklady (5 452 USD, tedy amerických dolarů) měl člen skupiny pocházející z Afghánistánu. Nejméně zaplatil obyvatel Iráku nebo Sýrie (zhruba 2 800 USD). Zde cenu snižovala i skutečnost, že ve skupinách z těchto zemí bylo nejvíce malých dětí.

Respondenti nebo jejich rodiny museli většinou prodat nemovitosti, auta a jiný majetek, aby získali dost financí na cestu pro sebe, případně i pro své blízké. Kvůli nedostatku peněz mnohdy nemohli emigrovat všichni členové domácnosti. To je ostatně zřejmé z údajů o příjmech, které zobrazuje graf na předchozí stránce.

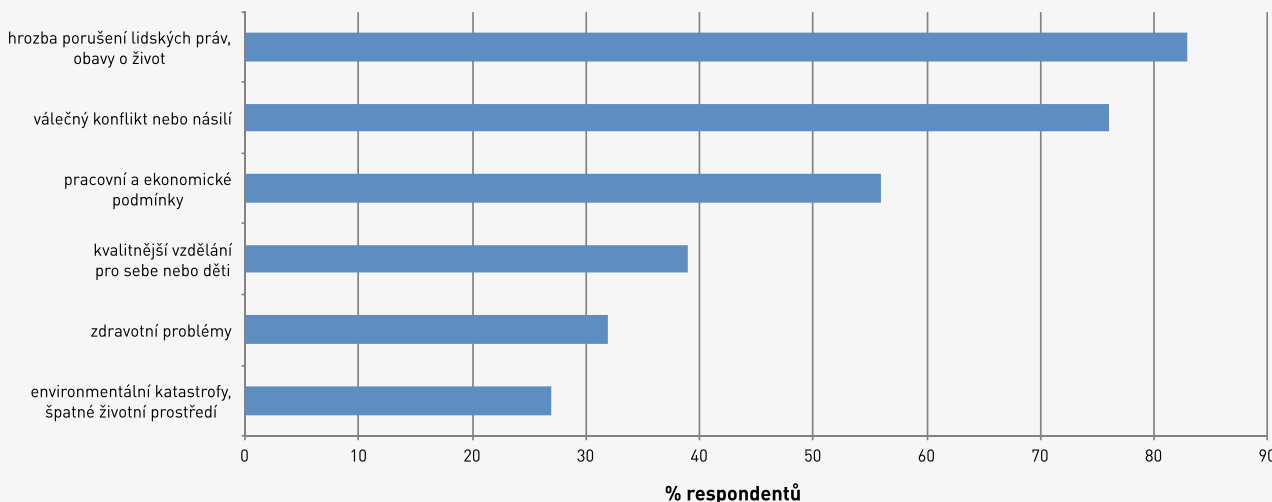
▲ **Téměř polovina všech migrantů do EU žádala ve sledovaném období o azyl v Německu.** *Autor mapy David Procházka*

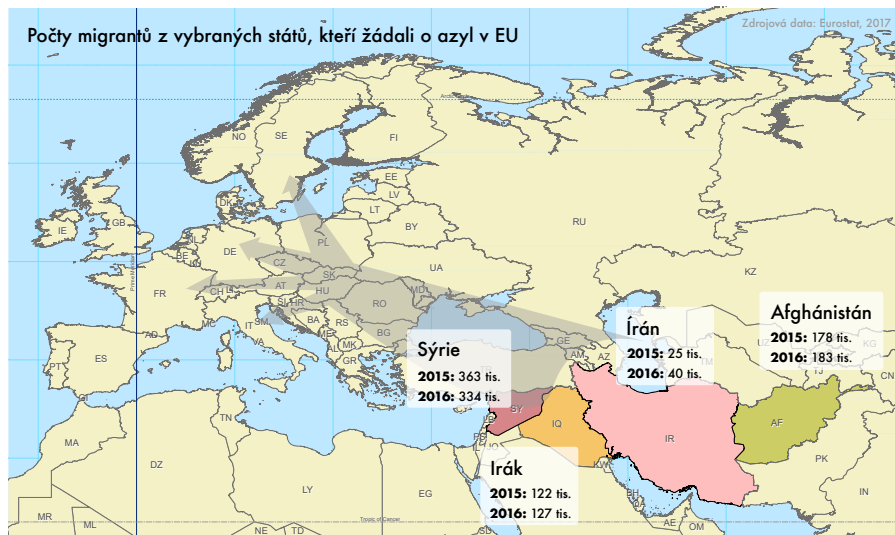
Data například ukazují, že emigraci z Afghánistánu si mohly dovolit jen majetnější domácnosti nebo ty, které se hodně zadlužily. Jejich měsíční příjem byl totiž v průměru 10× nižší než náklady na cestu jednoho jejich člena. Pokud chtěla do Evropy putovat celá čtyřčlenná domácnost ze Sýrie, zaplatila zhruba dvacetinásobek svého měsíčního příjmu.

CHYTRÁ NEBOLI SMART MIGRACE

Náš výzkum odhalil nový fenomén masové migrace. Kvůli častému využívání různých „chytrých“ zařízení – především telefonů – během cesty, jsme ho nazvali *smart migrace*. Uprchlíci se prostřednictvím mobilních aplikací, programů pracujících s GPS daty a sociálních sítí dostávali k aktuálním

Nejvýznamnější příčiny migrace

▲ Naprostá většina migrantů pochází z občanskou válkou zdecimované Sýrie.

Autor mapy David Procházka

informacím o tom, jak překročit státní hranice, jak se vyhnout policejním hlídkám, kolik bude stát daný úsek cesty, v kolik hodin jim jede určitý spoj a podobně. Díky tomu nemuseli využívat služeb převaděčů.

Informace vytvářeli a používali samotní imigranti – měli je tedy dostupné ve svém rodném jazyce. Takový způsob komunikace byl však možný pouze v Evropě a částečně asi v Turecku, kde existuje dostatečné pokrytí mobilním signálem. Chytré telefony používala zhruba polovina účastníků našeho šetření. Ostatní byli zpravidla součástí větší skupiny, ve které měl někdo chytrý telefon k dispozici.

PŘÍČINY EXODU

Proč se respondenti rozhodli přestěhovat do Evropy? Motivy jsou různé. Jako hlavní důvody jsme identifikovali obavu o život

◀ **Bezpečnostní důvody jsou pro většinu migrantů klíčové, naopak špatné životní prostředí hraje spíše vedlejší roli.**

Autor grafu: David Procházka

a porušení jejich základních práv (vedlo 83 % dotazovaných) a válečný konflikt či projevy násilí (76 %). Dalším významným faktorem je nedostatek pracovních příležitostí a špatná ekonomická situace.

Environmentální důvody patří mezi ty méně důležité. Více než polovina dotazovaných nicméně vnímala stav životního prostředí v zemi původu (znečištění, ekologické katastrofy, nedostatek vody a podobně) jako velmi špatný. Naznačuje to, že faktory související s životním prostředím mají v polovině případů určitý vliv na rozhodování o migraci.

DO EVROPY MÍŘÍ BOHATŠÍ

Při hloubkových rozhovorech označili respondenti nedostatek vody a sucho v Sýrii za jednu ze zásadních příčin místních konfliktů i migrace uvnitř země. Například jeden muž se nejdříve odstěhoval ze své vesnice kvůli nedostatku vody a teprve později emigroval do zahraničí.

Podle lidí, kteří se zapojili do našeho šetření, migrovali Syřané kvůli suchu z venkova do měst ještě před vypuknu-

tím občanské války. Zůstávali přitom v Sýrii nebo v sousedních zemích – Turecku, Libanonu či Jordánsku. Tito migranti obvykle patřili k chudším vrstvám. Měli omezené příjmy, nedostatečně vyšší vzdělání i malé znalosti cizích jazyků a migračních sítí.

Naproti tomu přistěhovalci, kteří přišli do EU v letech 2015–2016, jsou většinou bohatší s vyššími příjmy, pocházejí z měst, často umí anglicky a většina z nich vystudovala střední nebo vysokou školu. Tito lidé zmiňovali environmentální faktory jako příčiny svojí emigrace velmi zřídka. Města zůstala nezasažena suchem, vládní režim se o jejich obyvatele postaral a zajistil jim dodávky vody na úkor venkova, eventuálně na úkor oblastí, kde žili Kurdové.

ODEJÍT BLÍZKO, NEBO DALEKO?

Jak potvrzují také výsledky jiných výzkumů, většina lidí migrujících či vysídlených kvůli dopadům klimatických změn a jiným environmentálním problémům buď zůstává ve vlasti, nebo se stěhuje do sousedních zemí. Když se migrace stává nadnárodní, jsou pro ni často důležitější jiné, například bezpečnostní faktory.

Životní prostředí nehrálo významnou roli při rozhodování migrantů, kteří v minulých dvou letech zamířili do Evropské unie ze zemí Středního východu či subsaharské Afriky. Environmentální faktory jsou však podstatné pro migraci uvnitř Sýrie a do sousedních států, kam prchají lidé postižení nejdříve suchem a teď válkou. Na delší cestu nemají peníze, vzdělání ani potřebné znalosti. ●

AUTOŘI PRACUJÍ NA KATEDŘE SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE A REGIONÁLNÍHO ROZVOJE PŘÍRODOVĚDECKÉ FAKULTY UNIVERZITY KARLOVY (R. STOJANOV), NA KATEDŘE EKONOMIE EKONOMICKO-SPRÁVNÍ FAKULTY MASARYKOVY UNIVERZITY (D. NĚMEC) A V ÚSTAVU INFORMATIKY PROVOZNĚ EKONOMICKÉ FAKULTY MENDELovy UNIVERZITY V BRNĚ (D. PROCHÁZKA).